

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

my purpose

ՅԻՇՈՍԱԿԱՐԱՆ 1512-1932

ՎՈՂՍՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1.— Հայ Քառանգ 1 լուսափայ պատկեր
- 2.— Առաքել Ալթուն Տիրի 2 " "
- 3.— Արուսեակ 11 " "
- 4.— Պետրոս Աղամեան 11 " "
- 5.— Սիրանոյե 11 " "

ՅԻՇՈՍԱԿԱՐԱՆ ՄԱՏՆԱԾՆԵՐ ԹԻՒՆ 3

ԳՐԱՏՈՒՆ

Վ Ա Ղ Ս Ն Զ Ա Ր Դ Ա Ր Ե Ա Ն

792(47.925)
Գ-36

792(47.925)3136-39
 Գ 136 Հայ
 Քառանգ
 Մառտի
 ՄԻՄ-4343 10/11/20
 ՄԱՄ 10614 30/11/20
 ՄԻՄ 3941 1/11/20
 ՄԻՄ-4348 20/11/20

1 2 APR 2013

6764

799 (47-925)

200

9 - 36

ay

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Հայ թատրոնի սկիզբը՝ Պոլսոյ մէջ կը հասնի 1830 թուականին: Մայր-Վարժարանի մէջ Պէզճեան Յարութիւն տաճարայ, աշակերտներու միջոցաւ թատերական խաղեր ներկայացնել կուտայ:

Նոյն թուականներուն Տիւզեանց ընտկարանին մէջ ևս ներկայացումներ կը արուին:

1850ական թուականին Օրթոգիւղ Պատգիւղ և ուրիշ թաղերու վարժարաններու մէջ և Սկիւտար Օտեան Պողոս աղայի տան մէջ թատերական ներկայացումներ կը արուին:

Իսկ թատրոններ կային որոնք մնջկատակ (pantomim) և ըմբշական խաղեր կը ներկայացնէին:

Զմիւռնիոյ մէջ 1836ին Անդրէաս Վարժապետ Փափագեան Մեսրոպեան վարժանի յառաջողէմ աշակերտներու միջոցաւ Իտալերէն թատերգութիւններ կը ներկայացնէր, այս մասին իր կեն-

սագրութեան մէջ պիտի խօսինք:

1846ին համառաւուր Սիւլիէի Պոլսոյ մէջ ունեցած Կրկէսէն ետք, Յովհաննէս Գասպարեան «Արամեան» անունով խումբ մը կազմելով, հասարակութեան առջեւ թատրոնի գողափարին հիմնաքարը կը դնէր: Գասպարեանի մասին կը խօսի նաև Աւետիս Պէրպէրեան իր պատմութեանը մէջ:

Սուրբին կ'ընկերակցէին նաև Մ. Բամպուքճեան, Մելքոն Գասպարեան, Ա. և Յ. Սվաճեան և այլք:

Այս խումբը Պոլսոյ մէջ երկար տակն մեծ ընդունելութիւն գտնելէ վերջ մեկնած է Կովկաս 1849ին:

Յովհաննէս Գասպարեան մեռած է 1867ին:

Առաքել Ալթուն Տիւրրի կը հիմնէ Պատգիւղի մէջ՝ 1858ին թատրոն մը ուր կը ներկայացուի Երուանդ առաջին թատերախաղը:

ԱՌԱՔԵԼ ԱԼԹՈՒՆ-ՏԻՒՐՐԻ

1840-1886

68/8

Ծնած է Աղեքսանդրիա 1840 թրւին, իր կնքանայրը եղած է Եռասուփեան Պողոս պէյ, իր հայրը մեծ դերք ունէր Եգիպտոսի մէջ ուր Արաաքին

գործոց խորհրդական էր, իր նախնական կրթութիւնը ստացած էր Եգիպտոսի մէջ, ուր ուսած է Արաքերէն, Տաճկերէն, Հայերէն, Ֆրանսերէն և Ի-

Յիսուսկարան 3

3126

39

1 Առաքել Ալթուն-Տիւրքի

տարերէն, յետոյ երբ հայրը Պոլիս կուգայ, կը բնակի Խոսթաբեզ ուր կը յաճախէ Ներսէսեան վարժարանը, և կ'ըլլայ ժամանակին ուսումնականներէն մին:

Ինք տակաւին 18 տարեկան երիտասարդ կը հիմնէ թատրոն մը Խոսթաբեզի մէջ: Այն տան հրաման չըլլալով, թատրոնի արտօնութիւնը առնել կը խոստանան Կէլկէլեան Փիլիպպոս և Մկրտիչ ամիրանները որոնք սակայն սխալմամբ փոխանակ թատրոնի գաղթնօի արտօնագիր մը կ'առնեն, ա-

ռաջին հայ թատրոնը կը բացուի, շէնան կը շինուի և առաջին ներկայացումը կ'ըլլայ Երուսաղէմ Առաջին թատերախումբ՝ Էփրեմի և Բ. Մաղաքեանի առաջնորդութեամբ, ահագին բազմութիւն լեցուած էր թատրոնին մէջ, ժամանակին բոլոր ծանօթ անձնաւորութիւնները ներկայ եղած են և մեծ ընդունելութիւն գտած է այդ առաջին խումբը, որուն երաժշտացեալը եղած է Տիւրքան Չուճուհեան (1858-9): Սակայն նոյն շարժումն թատրոնի շէնան կը փլչնին և մէջը ինչ որ կար կը քանդեն, քանի որ արտօնագիրը գաղթնօի համար էր: Հետեւաբար կ'ուղղենք մերայիններուն սխալը որոնք կը կարծէին թէ ամիրանները ընդգրկմացած են, թերեւս ար:

Վերջը այդ շէնքը տուն կը շինուի որ մինչև պատերազմի տան կանգուն էր:

Տիւրքի Եւրոպա կը ճամբորդէ. զբոսնելէ ամէն գլխաւոր քաղաքները կ'այցելէ, ինք Քալաթաիան ժողովոյ անդամ Ազգ. Երեսփոխան, Մխոցեալ ընկ. հիմնադիրներէն մին եղած է միացնելով կարգ մը ընկերութիւններ, Կիլիկեան, Այրարատեան և այլն:

Մեռած է 1886 Յունիս 7ին:

Իր եղբայրը Յակոբ Ալթուն Տիւրքի եղած է Ասիական ընկ. հիմնադիրներէն և քանիցս Թաղական Խորհուրդի անդամ Խոսթաբեզի մէջ:

ԱՐՈՒՍԵԱԿ (1841-1907)

Արուսեակ Փափագեան անդրանիկ հայ դերասանուհին որ իր ժամանակին մեծ հռչակ ունեցաւ, ծնած է 1841ին,

որդին էր Ոսկերիչ Մեսրոպի և թոռ Մամաթիոյ Տէր Մատիոս Քանանային: Իր ուսումը առած է Գում Գաբուի

Ս. Լուսաւորչեան վարժարանին մէջ՝ որուն փայլուն շրջանաւարտուհիներէն էր, անմիջապէս հոգարարութեան կողմէ ուսուցչական պաշտօնի կոչուեցաւ 1857ին, սակայն իր կոչումը տարբեր էր և 1857ին Բերայի Նաւում թատրոնին բնին առաջնորդուեցաւ ուր այդ միջոցին Սրապիոն Հէփիմեանի թատերախումբը ներկայացումներ կուսոր: Արուսեակ իր նախաքայլերուն մէջ իսկ կը յայտնէր իր բնական կարողութիւնները և կ'ըստանձնէր այնպիսի դերեր, որոնք խաղին գլխաւոր ախարները կը ներկայացնէին:

2 Արուսեակ՝ Գամելիազարդ Տիկիցի գերին մեջ:

Արուսեակ թատրոնի բեմին վերայ համբաւուեալ ու փառքին գագաթնակէտին հասաւ, ոչ մէկ հայ դերասանուհի իրեն չոք ժողովուրդէն համակրանքի և գուրգուրանքի արժանացած է, այդ շրջանին իրեն նուիրուած գահարկէնները ապա իր լքումի օրերուն ծախելով սպրեցաւ:

Մամուսկցած է Էփրեմի դէպ

Չմիւսնիոյ ըրած թատերական ճամբորդութեանց ու հոն թողուցած աննման համբաւ մը:

Նոյն միջոցներուն իր պզտիկ քոյրըն ալ Աղաւնի (ծն. 1843) բեմ ելած է և միջոց մ'ալ գործակցած Վարդովեան թատերախումբին:

1863-64 տարին Արուսեակեան թատրոնի թատերախումբին համար անգործութեան շրջան մը եղաւ, Ռիստորի աշխարհահռչակ Իտալացի դերասանուհին իր մասնաւոր խումբով Պոլիս կուգայ և ներկայացումներ կուսայ, սակայն թերզեան թարգմանելով Ռիստորի խաղացանկը, Արուսեակի, Մարիամ Ծաղիկեանի և Սանճագեանի և ուրիշներու նորակազմ խումբին տըրամադրութեան տակ կը դնէ: Արուսեակ շուտով կը մուցնէ Ռիստորի հաշակը, այն ստիճան յաջող խաղարկութիւն կ'ունենայ: Սակայն այս խումբը կը քայքայուի երբ Վարդովեան Կէտիկ փաշայի մէջ կը հիմնէ իր թատրոնը:

Արուսեակ մինչև 1867 բոլոր ներկայացումներուն մէջ ստացած է grande dameի դերերը:

Ծաղիկեանի և Երանուհի Գաբուաշի թրքահայ բեմին վրայ երեւումը և իր ամուսնութենէն ետք բեմին վրայ երեւումի արգելքը իր ամուսին կողմէ, պատճառ եղան որ իր հաշակը անէանայ:

Եւ 1868էն ետք գրեթէ բոլորովին հեռացաւ բեմէն:

Ամուսնացած է համբաւուեալ դարձանկարիչ Սոփան Պէլլիքեանի հետ, սակայն յետոյ բաժնուած են անոր համար որ Արուսեակ միշտ բեմը նախընտրած է. իր ուղջիկն է Տիկիցի Չուարթ Տօթի. Սուճեան պէյ, որը այժմ կը գանուի Չուիցիքիտ:

Արուսեակի վերջին օրերը լքումի և մտացու թեան շրջան մը եղաւ, սարիներով ապրելով Սկիւտար խեղճուկ հիւզակի մը մէջ, վերջին տարիները Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ սրտասպարուեցաւ ուր մեռաւ 1907 ինչ որ անշուք դազալին ետեւէն ոչ մէկ հայ դերասան յուզարկաւոր գնաց, այս ամօթն ալ

3 Արուսեակի վերջին լուսանկարը:

օրուան դերասաններուն ճակտին: Միակ յուզարկաւորը ես եզայ, ու քանանային հետ աւաջնորդեցինք Պա-

լըքլիի գերեզմանատունը, կը յիշեմ թէ յաջորդ օրը հայ թերթեր կողքս- յին տաղանդաւոր անդրանիկ հայ դե- րասանուէին:

Ըստ Շուրաւանի դատաստանին, ներկայացուցած է Լիւսն Զ.ի տիկնոջ Մաքիամի, Թեգպէի (Անճելօ Մալէրիէ- րի), Թեքզաի (երկու յինտպեաք) Անթիկոնի և Սատիսուժի դերերը:

Իր անմահացումը պէտք է նկատել Թեգպէի դերը. որով նոյն իսկ Եւրո- պային մեծահռչակ դերասանուէիք իր- մէն աւելի կատարեալ չեն ներկայա- ցուցած: Մեր դերասանուէիներուն մէջ ինք միայն պիտի մնայ ամէնէ լը- րացի և ու միեւնոյն ասին եզակի grand dame դերասանուէին: Իր դե- րերուն մէջ տրուած ձեւերուն ու շար- ժումներուն շնորհալի ինքնիշխան հա- մարձակութիւնը, աւանց սակայն դոյ- զըն թեթեւամտութեան իր արուեստին յասկանչական կողմերը են: Իր սու- զանդին վերապրեցնող հմայքովը թո- զած ապաւորութիւնը սեւակուն և խո- րունկ էր:

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ (1849-1891)

Պետրոս Հերոնիմոս Ազամեան ծը- նած է 1849 ին Պարոյ Ղալաթիոյ թա- ղին մէջ:

Մանկութենէն իր մայրը կորսն- ցուց, իր շատ մը գրուածքներուն մէջ իր մօր մասին արտայայտուած է մեծ յուզումով:

Իր նախնական կրթութիւնը սառ- նալէն ետք, փոփոքը ունեցաւ դերաս-

անութեան հետեւի, հակասակ որ իր հայրը միշտ արգելք հանդիսացաւ ի- րեն, զանազան գործերու գրութեցաւ, բայց սասնց և ոչ մէկը զինքը հետա- քրքրեց. անգամ մը սրտահաբար ներ- կայ կը գտնուի Գոսպարեանի խում- բին մեջկատակ խողի մը որ այդ մի- ջոցներուն Պարոյ մէջ մեծ ընդունե- լութիւն գտած էր: Տեսնելով հերոս-

ներու փայլուն ընդունելութիւնները խանդավառօրէն կը յափշտակուի և բեմէն զոտ ունէ իրի վրայ չխորհիր և մէկ կողմ կը նետէ մտախոն ու գը- րիչը և այնուհետեւ առաւօտէն մինչեւ երեկոյ կը թնդացնէր օգը մենախօ- սութիւններով: Գիշերները առնէն կը փախչէր ու թաարոն կ'երթար և բե- մին վրայ անկիւն մը կը ծածկուէր և կը չնչէր թատերական մթնոլորտը: Սրապիոն Հէքիմեան՝ որ թատե- րական հեղինակութիւններ ունի, կը համոզէ իր հայրը, և Ազամեան առա-

Ճարտարապետ Յովսէփ Ազամեան և Պետրոս Ազամեան

4 Պետրոս Ազամեան

ջին անգամ բեմ կը բարձրանայ: Իր ամբողջ գերը կազմուած էր լոկ եր- կու բառէ «մեւիք դաւաճան»: Բայց նա այնքան բարեխղճօրէն կը սրտա- րաստէ իր դերը, օրերով աշխատելով, մեծ յաջողութիւն ունեցաւ: Պետրոս նոյն գիշերը չքնացաւ և ինքզինքը շատ երջանիկ զգաց:

Ազամեան այն ժամանակ հազիւ 17

6 Ազամեան Օթելլօի մէջ:

Աղամեան 1888 Յունվարին կ'ուղեւորի Եդիսափեակրատ, ուր անոր յաջողութիւնը կը գերազանցէ ամէն չափ ու սահման: Աղամեան Ռուսիոյ մէջ գնահատուած է իբր աւաջին կարգի արուեստագէտ և ինչ հանրային ցոյցեր որ եղած են Սարվինիի, Ռուսիի, Սառա Պէճմարի և ուրիշ աշխարհահռչակ զերասաններու նկատմամբ, նոյնը եղած է նաև Աղամեանի:

Աղամեան՝ Դարբիններու Գործադուլը:

Միխայիլ Մեծ Դուքսի ներկայութեան Փրանսերէն լեզուաւ արտասանած է Գործադուլ Դարբնացը:

1888ին Պոլիս կ'երթայ, իր քաղաքացիները զինքը պատուով կ'ընդունին և զերասանական խումբ մը կազմելով, ներկայացումներ կուտայ նոր թատրոնի մէջ:

1888 տարւոյ Դեկտ. 30ին տեղի ունեցաւ Աղամեանի թատերական գոր-

ծունէութեան 25ամեակը ստիպին զըմբարտաբար այս յորհրտանին իրեն արժանաւոր պատիւը չեղու, պատճառներով, որոնց վերջիչումը ընել անպատեհ կը դանենք:

Անկէ ետք ալ Աղամեան հիւանդ էր, անողորմ ախտը որ 1888ի ձմեռուան Մոսկուայի մէջ թեթեւակի տեսնուած էր իր վրայ, Պոլսոյ մէջ երկրորդ անգամ երեւաց, փոխանակ մշակուած ներդաշնակ ձայնի, կ'ըսէ Վրոյր լուծւած էր խուլ հնչիւններ:

Այս միջոցներուն Զմիւռնիա գնաց, ուրկէ գրած է ճարտարագետ Յովսէփ Աղնաւորի նամակ մը որ կը ներկայընենք մեր ընթերցողներուն ինչպէս

11 Աղամեան՝ Համլէր:

նաև միտաին լուսանկարուած մէկ նըկարը, զոր կը պարտինք մեր բարեկամին Տիար Յովսէփ Աղնաւորի որ մեզ կը հաւատէ թէ Աղամեան իր

լարեկամը նոյնքան ալ յաջող նկարիչ մը ելած է և բնաստեղծ, իր բնաստեղծութեանց հաւաքածոն տպուած է 1880ին Թիֆլիզի մէջ և մաս մ'ալ Վենետիկ «Քերթնուածք Պ. Աղամեանի» 1896 թուակնին:

Պոլիս դառնալէն ետք ներկայացուց «Ալբ աւանց համարման» թատերախաղը այն խաղը որ Թիֆլիզի մէջ

12. Աղամեան՝ Քին Դերասան

բացաւ իրեն փառքի օրերը, նոյնը փակեց նաև զերասանական փառաւոր գործունէութիւնը:

Նոյն ներկայացման գիշերն էր որ իրեն հետ տեսակցութեանս մէջ ձեռքերը սեղանին զարնելով հետեւադնէրը ըսու, որ մինչև այսօր ողորմ է վրաս:

— Ինչ կը թողու զերասանը, մեռնելէ ետք. նկարիչը, իր նկարները, բնաստեղծը իր գրութիւնը, լայց գե-

րասանը, ոչինչ... Դժբաղդ զերասան Պէտք չէ հիւանդ ըլլոյ ան, այլ պէտք է բեմին վրայ իր առոյգ օրերուն մէջ մեռնի...

Չէ, Աղամեան, դուն քու յիշատակդ թողած ես մեր մէջ ու մենք գուրգուրանքով պիտի պահենք զայն:

1891 տարւոյ Յունիս 2ին Աղամեան մեռաւ Ռուսական Հիւանդանոցի մէջ 42 տարեկան հասակին, յուզարկաւորութիւնը եղաւ փոստայեղ: Մարմինը թաղուեցաւ Բերա Հայ Կաթոլիկ գերեզմանատան մէջ՝ բնաստեղծ Պէշիկթաշլեանի քով:

13. Աղամեան՝ Ուրիկ Ակօսբա:

ՏԻԿԻՆ ՄԻՐԱՆՈՅՇ

(1862-1932)

Բեմական կեանքի եռուզեւ շըրջանի մըն է որ Միրանոյշ իր քրոջը՝ Աստղիկի հետ և իր ազգականուհի Տիկին Հրաչեայի առաջնորդութեամբ սկսաւ իր առաջին քայլերը ուղղել դէպի հայ բեմը:

Միրանոյշ (բուն անունով Մէրօպէ Գանթարձեան) ծնած է 1862ին Պոլսոյ

14 Ալոսեանի Լիւ Արֆայ:

Բերա արուարձանին մէջ: Հայրը արհեստաւոր էր: Իսկ մայրը համեստ ընտանիքի զաւակ:

Միրանոյշ իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Բանկալիի հայոց թաղային Օրիորդաց Վարժարանը, ուր ան փոքր հասակէն ցոյց տուած է ուսմանուորներ արտասանելու արտակարգ ընդունակութիւն:

1873ին, դեռ 11 տարեկան, ան պաշտօնապէս բեմ բարձրացած է և իբր սկսնակ կատարած է պզտիկ դերեր: Միրանոյշի ընտանիքին և առհասարակ մերձաւոր ազգականներու շրջանակին մէջ կ'երևէ թէ թատերական սէրը եղեր է միշտ վառ, թէև իր նահապետական հակումներով ծնողքը չափազանց հակառակ էին Միրանոյշի բեմական ձգտումներուն, բայց և այնպէս ան միշտ ձգտեր է դէպի բեմը, խորտակելով ամէն արգելք: Անոր վրայ շատ մեծ ազդեցութիւն ունեցեր էին տաղանդաւոր քրոջ՝ Աստղիկի խողերը, որով իր մանկական վառ երեւակայութիւնը և բնատուր հակումները ուղղուեցան դէպի բեմական արուեստը. ան հետզհետէ սկսաւ իր մէջ զգալ ոյժ և արատյայտելու շնորհ և իր վիճակին մէջ արգէն կը դը-

րաւէր իր վրայ հասարակութեան ուշադրութիւնը:

Պակաս թուականներէն սկսած Սիրանոյշ Մաղաքեանի իմբին մէջն էր, ընկերակցութեամբ ծանօթ գերասաններու՝ Աշամեանի, Մոսկեանի, Թըրեանցի, Հրաչեայի, Օր. Աստղիկի, և ինչ:

Աստղիկ

16

Սոււրբին ուժիւնը՝ Մաղաքեան, Սիրանոյշի բնակարան յատկութիւնները զարգացնելու մէջ մեծ դեր ունեցած է: Սիրանոյշ չեղաւ այն յաւակնոտներէն որոնք կը կատարեն իրենց կարողութենէն շատ աւելի բարձր գերեր: Ան տմենատարրական գերերէն սկսաւ և յաջորդական աստիճանաբար մտնելով բարձրացաւ դէպի կատարելութիւն:

Նոյն «սէզոն»ին վերջերը Ֆասուլեանի կողմէն խաւարով առաջին անգամ ըլլալով Սիրանոյշ Պոլսէն գընաց Պրուսա, ապա անցաւ Ազրիանուպոլիս ետայն՝ Վարդապետի խաւարին հետ:

1878 թուականներուն, Կովկասեան հայութեան մտաւոր յեղաշրջութեան այդ շրջանին, Սիրանոյշ պայ-

մանաւորուեցաւ Թիֆլիս երթալ, Ազամեանի, Չմշկեանցի և իր քրոջ հետ, որոնք երկու փայլուն «սէզոն» ներխաղացին Թիֆլիզի բեմերու վրայ: 1880ի Սիրանոյշ Կովկասէն վերադարձաւ Պոլիս և սկսաւ նոր գործունէութեան: Ան երեք ասորի անընդհատ և տենդոս գործունէութեամբ խաղաց Պոլիս, յաճախակի այցելելով Չմիւսիս, Ազրիանուպոլիս, Աթէնք, Սելանիկ և այլն:

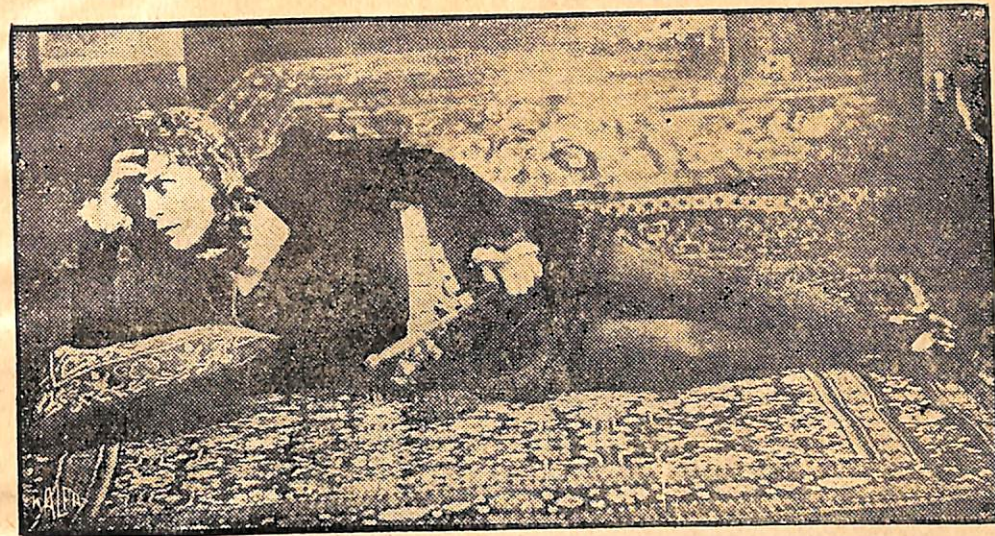
1883ին անցաւ Եգիպտոս, Աթէնք, Պուլկարիս և Ռումանիս և ապա Պոլ-

Սիրանոյշ 12 տարեկան:

17

սէն անցնելէ վերջ — ուր կորոնցուց իր սիրելի քոյրը Աստղիկ — կրկին վերադարձաւ Գանիրէ, ուր ութը խաղ հաղիւ ներկայացուցած վրայ հասաւ իր անդրանիկ որդւոյն մ. հը:

18

Սիրանոյշ Համլիքի դերին մէջ:

(Քլիք «Արեւ»)

Իր երկու սիրելիներուն աղիտալի մասերը ծանրապէս ազդելով իր առողջութեանը վրայ, ստիպուեցաւ վերադառնալ Պոլիս:

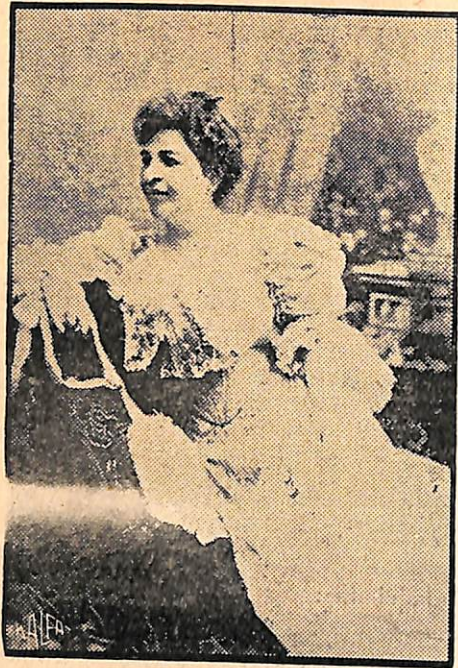
1890ին՝ վերադառնելով իր առողջութիւնը, կրկին անգամ մեկնեցաւ Կովկաս և մէկ ասորի մնալէ վերջ վերադարձաւ իր ծննդավայրը:

Սիրանոյշի գործունէութեան ամենաշքաւու շրջանը եղած է 1897էն սուրբին ուր ան վերջնականապէս թողլով Թրքոնոյ բեմը մտաւ Կովկասահայ բեմերէ ներս, ուր կեսնքը ազատ էր և կարելի էր աստանդը փայլեցնել:

Ստեղծագործութեան թուականներէն այդ տարիները. ան Պոլսէն Կովկաս անցնելով արդէն բնական փորձառութիւններով հասունցած մեծ ոյժ մը, բոցաւ սուսահայ բեմերու համար անմասնաւոր շրջան մը: Ան ոչ միայն իր արտակարգ աստանդով ցնցեց հասարակութիւնը, այլ և անոր սիրաբ կապեց դէպի հայ բեմը: Սիրանոյշ

19 Սիրանոյշ Արծուիկի դերին մէջ:

20 Գամեկիազարդ Տիկինի դերին մեջ:

Եղաւ մէկը անոնցմէ՝ որոնք բեմէն հըրահրեցին մայրենի լեզուն և ժողովուրդին սիրցուցին զայն:

Շատ հարուստ է եղած Սիրանոյշի բեմական խաղացանկը: Ան բոլոր բեմերու վրայ, Պոլիս թէ Կովկաս, խաղացած է թատերգութիւններու երկար շարք մը՝ որոնցմէ յիշենք զխաւորները: «Ժան Տարք», «Մարի Սթուարթ» Զէյնաթ՝ «Գաւառահայր» մէջ, Մարկիլիա Կօթիէ՝ Գամեկիազարդ Տիկինի մէջ, Ֆրանս Ալլիինի՝ «Աւրուականներու» մէջ, «Ֆրանս Ֆրանս», «Լին մեզ Մեղաւորներ», «Գարնանցապետ», «Հոգեւոյ աղքատներ», «Ապուշը», «Պաշտպանը», «Հայրենական աւան», «Ռուբին» և ինչ և ինչ, և վերջապէս իր երկու գլուխ գործոյնները՝ «Արծաթիկը» և «Համբէթ», որոնք անմասնաճիւղի սի-

21 Սիրանոյշ Օնեկիաի դերին մեջ: Էլիս. «Խուս»

22 Աստղիկ եւ Սիրանոյշ: Էլս. «Յ.»

Լամբարոյի մէջ

Լամբարոյի մէջ խորան ստեղծուած անսխալ է. Ետին քան իս անսխալիման քայտի Եւ շարժանքի քայտի սքան՝ որով միջադպիւր Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի «Եւրոպայի Եւրոպայի»

Արքայ Արքայ Արքայ

1/30/31

23 Տիկին Սիրանոյշի վերջին գրութիւնը. Ա. Զ.ի ալպօսէն:

աի մնան հայ բեմի սրտածաթեան մէջ:

Իր 50ամեայ գործունէութեամբ Տիկ. Սիրանոյշ շատ բան առաւ հայ թատրոնի ու թատերական գրականութեան զարգացման համար, ան ծանօթացուց մեզ մարդկային նոր յուզումներու և սպրուհներու հետ և ըրաւ ա՛լ աւելին. ան մեր լեզուն ատրոսից հայ տշխարհի ամենամութ անկիւնները, բան մը՝ որ իր ամենափայլուն գործերէն մէկը եղաւ:

Տիկ. Սիրանոյշ հաւատարիմ սպրտարկուն եղաւ հայ արուեստին ու հայ լեզուին և մեծ եղաւ որպէս հասարակական գործիչ, որպէս դերասան և վերջապէս մեծ՝ որպէս հայ կին...

**

1909 Յունուար 25ին Բագուի մէջ տօնուեցաւ Սիրանոյշի 35ամեայ յորեկեանի հանգէսը որան նկարագրութիւնը արտասուկով «Գործ» թերթէն կը ներկայացնենք ընթերցողաց, ցոյց տալու համար այն համակրութիւնը և արտասովոր յարգանքը որ Կովկասահայերը ունեցած են ստղանդաւոր դերասանուհիին:

24 Սիրանոյշի վերջին լուսանկարը՝ Ալեքսանդրի Գամեկիազարդ Տիկինի դերին մէջ (1931):

«Ժամը Զին սկսեց յորելինական ներկայացումը»

Խողում էին Չուսերմանի Հայրենական տուն պիեսի երկրորդ գործողութիւնը: Մաղայի դերին մէջ բեմ դուրս եկաւ Տիկին Սիրանոյշ, որին ընդունեց ծով հասարակութիւնը սրտաւնդոստ ծափահարութիւններով, մի քանի րոպէ անընդհատ սեւող: Գրանից յետոյ խաղացեց Սարգուի Գուկա տրամայի երրորդ գործողութիւնը ուրաւ Տիկին Սիրանոյշը Տոսկայի դերի մէջ իրեն յատուկ ուժով պատկերացրեց սիրող կնոջ ամուսնաքն ու վիշաբ:

Ժամ 11ին սկսուեց յորելինական հանդէսը:

Վարագոյրը բարձրացաւ, բեմի աչ ու ձախ կողմերում կանգնած էին զանազան հասարակութիւնների պատգամաւորներ, մամուլի ներկայացուցիչներ ու յանձնաժողովի անդամները:

Բուռն և խանդավառ ծափահարութիւնների տակ բեմ եկաւ յորգելի յորելիարը, Տիկին Հրաչեայի անգործունէութեան մասնուած մեր ազգանդուար գերասանուհու՝ աւաջնորդութեամբ Տիկին Հրաչեայ խօսեցաւ:

— Երեսուներէնք տարի առաջ ձեռքերէդ բռնած քեզ բեմ դուրս բերի, գեղարուեստի ստճարին ծառայելու կոչեցի քեզ, ուր փշեր ու առատակներ էին ճանապարհին ցանած: Երեսուն և հինգ տարի առաջ բեմ բարձրանալ Հայ սղջկայ կողմից, սա մի մեծ զոհողութիւն էր: «Թատրոնի սղջիկ» կոչուելու ամբոխից ծաղրուելի, այդ ամէնուն զիմանալ ու առաջ գնալ, սա կարելի էր ունենալով միայն կամքի ուժը, որը քեզ չէր պահատում, սիրելի Սիրան, ներիր որ ևս քեզ հետ այսօր չպիտի խօսիմ պոչոսնուպէս:

Սիրան՝ շտաբից քչերն են, որ արժանանում են այս մէկ տօնին այս մէկ պատուին: Հայ բեմին ծառայողներից շտաբը չը կրցան արժանանալ, ամենք բեմէն քաշուելով, իսկ ոմանք ժամանակից շուտ մահը գրկեցին: Դուք արժանացար այս տօնին, դու արժանի՛ես, կեցցէ բեմի լուսատու սաղ:

Ժողովուրդի բուռն ծափահարութիւնների մէջ Տիկին Հրաչեայ մի պըսակ դրեց յորելիարի գլխուն, որը ընդունեց խոնարհուած:

Այդ ժամանակ և ամբողջ ճասի ընթացքում ամպերի մէջ գոյգ հրեշտակներ պսակներ բռնած բարձրանում և իջնում էին Տիկին Սիրանոյշի գլխին: Ապաթէօզը հրաշալի էր և զմայլեցուցիչ: Տիկին Սիրանոյշը կանգնած էր մի մեծ ու գեղեցիկ պսակին տակ:

Յետոյ զանազաններ խօսեցան ի զիմաց իրենց պատկանած մարմիններու:

***
Ահա հայ բեմի այս անձնուէր գործիչին 50ամեայ գործունէութեան յորելիանն էր որ պիտի տօնէր Գահիրէի հայութիւնը 17 Ապրիլ 1932 Բրէնթոնիա թատրոնին մէջ, երբ յանկարծակիս հիւանդութիւնը զինքը զգեստեց, ու կիրակի առաւօտ երբ յորելիանին պիտի երթար, վայելելու իր փաստապէր յիանամեայ գործունէութեան, հիւանդանոց կը տարուէր, չորսիւ վեհանձն բարեսիրտ անձնուարութեան մը՝ Տ. Յարութիւն Ամիրայեանի, որ մինչեւ վերջ հոգաց հիւանդանոցի բոլոր ծախսերը: Տիկին Սիրանոյշ երկու տմիս հիւանդանոց մնաց ուր երբեմն լաւ երբեմն գէշ օրեր անցուց, հուսկ ուրեմն Յունիս 10ի գիշերը իր վերջին շունչը աւանդեց և 12 Յունիս կիրակի Ազգային յուզարկուարութիւն կատարելով թաղուեցաւ Երուսնդ Օտեանի շիրիմին քով:

Ջ Ա Ր Դ Ա Ր Ե Ա Ն Գ Ր Ա Տ Ո Ւ Ն

Յիշատակարան Մասենաշար կը հրատարակուի պրակ առ պրակ:
10 պրակի բաժնեգինն է եգիպտոսի համար 20-Ե.Կ.

Արժուանման 30 ֆրանսական ֆրանկ:

Հասր 2 Ե. Կ. եգիպտոսի մեջ

Արժուանման 3 ֆրանկ:

Յիշատակարան մեր երկասիրութիւնը որ հրատարակուած է 1909-14 շրջանին եւ որ պատկուած է ՍԱՀԱԿ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ 1912 տարւոյն մրցանակաւ, ըստ կտակի բարեխիշատակ Յովսէփ Իզմիրեանցի, բոլորովին սպասուած է: Ամեն կողմէ մեզի եղած խնդրանքներուն գոհացում տալու համար հետզհետէ պիտի հրատարակենք Հայ երեսիլիներու կենսագրականները, լուսանկարները, գրութիւնները եւ նմանահանութիւնները իրենց գործերուն հետ, անոնք որոնք հրատարակուած են եւ անոնք որոնք չեն հրատարակուած այն ասեմ: Եկատելով գործին բազմաժողովու հանգամանքը, «Յիշատակարան Մասենաշար», անուճով պրակներ կը հրատարակենք, սպասելով Հասարակութեան քաջալիքներին:

Մ Ե Ր Վ Ճ Ա Ր Ո Ղ Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ն Ե Ր Ը

Տեսակ	Գաճար	Գումար	Գումար	Գումար
10. Բիւզանդ Թէքէեան	Գաճար	20	21. Փիլիպ. Պալուճի	Գաճար
11. Ղազարոս Նահապետեան	»	20	22. Օննիկ Քէհեան	»
12. Օննիկ Պատուրեան	»	20	23. Յովն. Տ. Մկրտիչեան	»
13. Մէթր Շաւարշ Սեւջոնքեան 4 օրինակ	4 օրինակ	80	24. Յարութիւն Չալաբեան	»
14. Տօրթ. Փիլիպպոսեան	2	40	25. Գէորգ Տ. Սահկանեան	»
15. Բենեամին Քէշիշեան	Գաճար	20	26. Վարդապատ Սէֆէրեան	»
16. Յակոբեան Պոնճուրեան	» 2 օր.	50	27. Մարտիկ Մակագեան	»
17. Մկրտիչ Թէվէլիեան	»	20	28. Նշան Գալսէրեան	»
18. Զարմայր Քէշիշեան	»	20	29. Կարօ Պալեան	»
19. Տօրթ. Յ. Յովհաննէսեան	»	20	30. Մէթր Միհրան Թեւեան Ալիքս	5 օր.
20. Բրօք. Տելիմար Բարթոլեան	»	20		810

Շնորհակալութիւն կը յայտնենք հետեւեալ անձնաւորութեանց որոնք վարժարաններու եւ անհատներու նուիրելով Յիշատակարանէն, քաջալիքեցին մեզ:
Յակոբեան Պոնճուրեան կը նուիրէ Հալէպի վարժարանին:
Մէթր Շ. Սեւջոնքեան կը նուիրէ Պէրպէրեան, Գալուստեան վարժարաններուն եւ Սր. Անահիտ Նաւասարդի:
Տօրթ. Փիլիպպոսեան կը նուիրէ Թաշեան վարժարանի:
Ալիքս. Մէթր Միհրան Թեւեան 1 օրինակ՝ Գաճարէի Ապրիլեան Սերունդ Գրադարանին,
1 օրինակ՝ Հայագետեան վարժարանին, 1 օրինակ՝ Տիգրան Երկաթ Ակումբին:

Հասցէ՝

**LIBRAIRE-EDITEUR
VAHAN ZARTARIAN,
Nº 18 Rue Tewfik,
LE CAIRE - EGYPTE.**

SAHAG-MESROB PRESS
25 SH. TEWFIK, CAIRO.

6764